

Tilburg University

Beschuldigingsjuridisering

Barendrecht, J.M.

Published in:
Nederlands Juristenblad

Publication date:
2003

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Barendrecht, J. M. (2003). Beschuldigingsjuridisering. *Nederlands Juristenblad*, 217.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Beschuldigingsjuridisering

Er zijn duidelijke gedragsnormen en sommige mensen overtreden die, maar er is geen jurist nodig om dat vast te stellen. Juristen hebben te maken met meerduidige situaties. Beschuldigingsjuridisering is dan één mogelijk recept: het vertalen van schade of andere tegenvallers in een beschuldiging van onjuist gedrag, en die weer in een eis als ontslag, straf of schadevergoeding. 'Je had het niet moeten doen!' 'Heb je het niet gedaan?' 'Dan had je moeten voorkomen dat hij het deed!' 'Was jij zijn baas niet?' 'Dan had je die baas moeten waarschuwen!' 'Wist je niet dat hij het zou gaan doen?' 'Dan kon je het zien aankomen!' 'Had je die informatie niet?' 'Dan had je moeten zorgen dat je die kreeg!' 'En, welke informatie had je eigenlijk?' 'Klopt niet, want ze hebben je nog iets gezegd en geschreven!' 'Je hebt het dus toch gedaan!' 'Betalen!' 'Nietigheid!' De grens tussen verkeerd en immoreel gedrag is vervolgens dun, want een fout in handen als die van Hammerstein en Spong, komt in de krant als opzettelijk, strafwaardig gedrag. Een mens die een fout maakt, wordt dan een slecht mens. 'Treed af, betaal en brand voor eeuwig!' Misschien is de jacht op de fout en op de foutenmaker wezenlijk om mensen tot het goede te bewegen. Journalisten en mensen uit Texas geloven daar sterk in. Anderen twijfelen als zij een claim- en afrekencultuur zien ontstaan.

In het boekje 'Moeilijke gesprekken' wordt nog eens samengevat wat wij nu weten over de effecten van beschuldiging (dit mooie boekje duikt steeds vaker op; het verhaal gaat zelfs dat een partner in een groot advocatenkantoor het aan zijn honderd compagnons cadeau heeft gedaan). Zeker, zeggen de auteurs, de schuld bij een persoon zoeken is een natuurlijke eerste reactie. Mensen denken dat zijzelf en andere mensen meer controle over de omstandigheden hebben dan in werkelijkheid het geval is. Een ander (of zichzelf!) beschuldigen is ook een uitlaatklep voor gevoelens die moeilijk onder woorden kunnen worden gebracht: verdriet over een verlies, angst voor verdere gevolgen, twijfel over de eigen rol en al het andere dat mensen overmamt wanneer zij in een moeilijke situatie komen. Beschuldiging kan er aan bijdragen dat mensen leren bepaalde fouten te vermijden. Voor juristen is het ontdekken van een fout vaak een route om een slachtoffer aan vergoeding helpen; geen echte fout, dan maar een informatiefout, toezichtfout of procedurefout.

Maar het is moeilijk om in termen van beschuldiging te praten, juist omdat het dan gaat over gedrag, beoordeling daarvan en sancties. Daarom wordt de discussie lang uitgesteld, denk maar aan een beoordelingsgesprek, en als de beoordeling eindelijk plaatsvindt, reageert de beschuldigde meestal defensief, argumentatief en emotioneel. Wie wordt beschuldigd, zal minder snel begrip hebben of tonen, dan wel zijn excuus willen aanbieden voor zijn bijdrage aan het probleem. Wat er werkelijk is gebeurd, vinden beklagden al gauw minder belangrijk. Een schulddiscussie schept vaak de illusie dat een sanctie op gedrag ook de oplossing is voor het achterliggende probleem. Meestal leren we meer als we naar het bredere systeem kijken: de interactie tussen mensen, hoe zij op elkaars gedrag en eigenschappen reageren, de technische en organisatorische situatie, of andere omgevingsfactoren. Wat er mis ging terugvoeren op individuele fouten is in complexe situaties snel gekunsteld: in te veel juridische geschillen gaat het uiteindelijk om een zijstraat van een zijstraat van een zijstraat. Beschuldiging kijkt terug, en niet vooruit, waar de dingen nog ten goede kunnen keren. En we weten allemaal dat

beschuldigen de verhouding onder druk zet, omdat het tegenaanvallen, defensieve reacties en sterke emoties uitlokt, en het zelfvertrouwen ondergraaft. Dat geldt niet alleen voor bestaande relaties, maar ook voor de gesprekken en onderhandelingen die nodig zijn om een geschil tussen vreemden op te lossen in de rechtszaal of daarbuiten.

Beschuldiging, kortom, is een grote kostenpost voor de maatschappij, waarvan juristen een niet onbelangrijk deel voor hun rekening nemen. Wat doet het impliciete verwijt dat juristen beschuldigingskosten veroorzaken bijvoorbeeld met u? Wordt u er boos van, gaat u zich verdedigen, of kunt u nog goed nadenken over de oorzaken van de beschuldigingscultuur, de interacties die daarbij spelen en mogelijke oplossingen? Als u Hammerstein of Spong heet waarschijnlijk niet, maar met dit op de man spelen heb ik wel de aandacht weten vast te houden, want beschuldiging is ook nog een probaat middel om iets op de agenda te krijgen.

Zijn de negatieve effecten van beschuldiging te vermijden? Volgens 'Moeilijke gesprekken' wel: door andere communicatie en door andere toerekening. 'Mijn cliënt heeft dit ervaren, bij dat probleem bent u ook betrokken, en kunnen we het over oplossingen hebben?' heeft andere effecten dan 'Jij hebt het gedaan!' Zelfs bij overduidelijke normschendingen werkt inwrijven waarschijnlijk averechts, zoals nodeloos scherpe brieven van incassobureaus doen ervaren. Oorzaken kunnen ook neutraal worden geanalyseerd in termen van bijdragen van handelingen, eigenschappen, ingesloten interacties tussen mensen, organisatiesystemen en technische voorzieningen. Van die analyse leren mensen en zo gaan zij oplossingen zien. Toerekening van schade kan daarbij aansluiten, wat leidt tot redelijke tussenoplossingen in plaats van onmogelijke keuzes tussen al dan niet aansprakelijk. Mensen blijken eerder te veel dan te weinig aandeel in verantwoordelijkheid te voelen, maar natuurlijk reageren zij defensief als zij alle schuld krijgen. Verdeling van schade kan ook naar andere maatstaven dan veroorzaking gebeuren, zoals draagkracht, behoefte, solidariteit of aandeel in een activiteit.

Wat te doen? Even op de tong, en misschien zelfs op het dicteerapparaat of het toetsenbord bijten voor u beschuldigt of ingebreke stelt. Dat geeft tijd om te denken over de effecten die de beschuldiging op de ander zal hebben en over alternatieve manieren om die ander zo ver te krijgen een bijdrage te leveren aan de oplossing van het probleem. Of haalt u met beschuldigingen altijd 100% binnen? Hammerstein en Spong in ieder geval niet.

Maurits Barendrecht